

۵۸۶۷۷۷
۵۸۶۷۷۷

مؤسسه فرهنگی هنری
دیباگران تهران

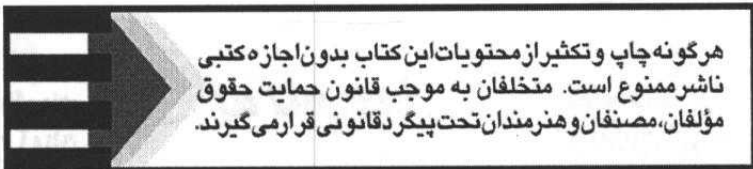
به نام خدا

مؤسسه فرهنگی هنری
دیباگران تهران

مقدمه ای بر مدیریت زیست محیطی گونه های غیر بومی مهاجم دریایی

مؤلفان:

دکتر سید قاسم قربانزاده زعفرانی، استادیار پژوهشکده محیط زیست و توسعه پایدار
سیده مهتاب شجاعی لنگری، رییس گروه بیولوژی دریا، دفتر حفاظت از زیست بوم ها و سواحل دریایی
دکتر نسرين عزيزي، کارشناس زیستگاه های آبی، دفتر حفاظت از زیست بوم ها و سواحل دریایی
داود میرشکار، مدیر کل دفتر حفاظت از زیست بوم ها و سواحل دریایی
دکتر جلیل بادام فیروز، استادیار پژوهشکده محیط زیست و توسعه پایدار

«عنوان کتاب: **مقدمه ای بر مدیریت زیست محیطی** **گونه های غیر بومی مهاجم دریایی**»

«مؤلفان: **سید قاسم قربان زاده زعفرانی - سیده مهتاب شجاعی لنگری**
نسرتین عنیری - داود میرشکار - جلیل بادام فیروز»

«ناشر: **موسسه فرهنگی - ادبی دیب‌آگران تهران**»

«صفحه آرای: **فرنوش عجبانی**»

«طراح جلد: **داریوش فرسای**»

«نوبت چاپ: **اول**»

«تاریخ نشر: **۱۳۹۸**»

«چاپ و صحافی: **درج عقیق**»

«تیراژ: **۱۰۰ جلد**»

«قیمت: **۶۵۰۰۰۰ ریال**»

«شابک: **۹۷۸-۶۲۲-۲۱۸-۱۶۸-۰**»

«نشانی واحد فروش: **تهران، میدان انقلاب،**

خ کارگر جنوبی، روبروی پاساژ مهستان،

پلاک ۱۲۵۱

تلفن: ۰۲۰ ۸۵۱۱۱-۶۶۴۱۰۰۴۶

«فروشگاههای اینترنتی **دیب‌آگران تهران :**

WWW.MFTBOOK.IR

www.dibagarantehran.com

www.mftdibagaran.ir

«نشانی تلگرام: **@mftbook**»

عنوان و نام پدیدآور: مقدمه ای بر مدیریت زیست محیطی گونه های غیر بومی مهاجم دریایی / سید قاسم قربانزاده زعفرانی و... دیگران

مشخصات نشر: تهران: دیباگران تهران: ۱۳۹۸

مشخصات ظاهری: ۱۵۲ص: مصور، نقشه، جدول، نمودار

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۲۱۸-۱۶۸-۰

وضعیت فهرست نویسی: فبا

دانشگاه: مؤلفان: سید قاسم قربانزاده زعفرانی، سیده مهتاب

شجاعی لنگری، نسرتین عنیری، داود میرشکار، جلیل بادام فیروز.

یادداشت: کتاب: ۱۴ص: ۱۴

موضوع: زیست - شناسی - دریایی - Marine biology

موضوع: مدیریت - زیست - environmental management

موضوع: آفت های آبی - aquatic pests-control

موضوع: تنوع زیستی - حفاظت - گونه های زیست محیطی

موضوع: biodiversity conservation-environmental aspects

شناسه افزوده: قربانزاده زعفرانی، سید قاسم، ۱۳۵۲-

رده بندی کنگره: QH ۹۱

رده بندی دیویی: ۵۹۱۷۷

شماره کتابشناسی ملی: ۵۸۰۸۸۹۰

هر کتاب دیباگران تهران، یک فرصت جدید شغلی.

هر گوشی همراه، یک فروشگاه کتاب دیباگران.

اپلیکیشن دیباگران را از سایتهای ما دریافت و نصب نمایید.

فهرست مطالب

مقدمه..... ۱۰

فصل اول کلیات..... ۱۸

- ۱-۱- فرآیند تهاجم..... ۱۹
- ۲-۱- زیست شناختی تهاجم برهه به برهه..... ۲۱
- ۳-۱- تاریخچه چگونگی گسترش گونه ها..... ۲۵
- ۴-۱- تاریخچه تهاجم گونه های آبی در اکوسیستم های آبی ایران..... ۲۶
- ۵-۱- راه های معرفی / ورود..... ۳۱
- ۶-۱- اثرات ناشی از معرفی گونه های غیربومی مهاجم..... ۳۴
- ۷-۱- آیا می توانیم تهاجمی بودن گونه ها را پیش بینی کنیم؟..... ۴۱
- ۸-۱- گونه های مهاجم و ارتباط آن با استرس های زیست محیطی..... ۴۳
- ۹-۱- نمونه هایی از گونه های آبی غیربومی و وارداتی ایران..... ۴۴

فصل دوم: مدیریت گونه های بیگانه مهاجم..... ۴۹

- ۱-۲- چرا به مدیریت گونه های مهاجم بیگانه نیازمندیم؟..... ۵۰
- ۲-۲- واکنش های فعلی در مقابل گونه های غیربومی مهاجم..... ۵۱
- ۳-۲- چه چیزهایی برای مدیریت گونه های غیربومی مهاجم مورد نیاز می باشد؟..... ۵۲
- ۴-۲- مستندات و مقررات قانونی موجود در سطح ملی در خصوص گونه های مهاجم..... ۵۴
- ۵-۲- اقدامات مدیریتی..... ۶۲
- ۶-۲- چارچوب مدیریتی..... ۷۳
- ۷-۲- دستورالعمل ارزیابی ریسک تبدیل گونه های غیر بومی به گونه مهاجم..... ۷۶

فصل سوم: پایش گونه های مهاجم دریایی در مناطق حفاظت شده دریایی: استراتژی و

راهنمای عملی برای مدیریت..... ۹۹

- ۱-۳- گونه مهاجم دریایی چیست؟..... ۱۰۰
- ۲-۳- گونه های مهاجم و مناطق حفاظت شده دریایی (MPAS)..... ۱۰۲
- ۳-۳- نمونه هایی از اثرات گونه های مهاجم در منطقه مدیترانه..... ۱۰۵
- ۴-۳- اثرات متقابل تغییرات اقلیم و گونه های مهاجم..... ۱۰۸
- ۵-۳- محدوده جغرافیایی فون و فلور دریایی..... ۱۰۹
- ۶-۳- منشأ و توزیع گونه های مهاجم دریایی..... ۱۱۲
- ۷-۳- استراتژی و فعالیت ها، مدیریتی در برابر گونه های مهاجم در مناطق حفاظت شده..... ۱۱۶
- ۸-۳- فهرست اولویت ها، گونه های دارای بیشترین اثرات بالقوه..... ۱۱۷
- ۹-۳- طراحی برنامه پایشی..... ۱۲۰
- ۱۰-۳- گزارش ثبت جدید گونه های مهاجم: جمع آوری نمونه ها، ثبت اطلاعات و تهیه گزارش..... ۱۲۵
- ۱۱-۳- مثالی از برنامه پایشی و نظارتی انجام شده توسط گروه های داوطلب..... ۱۳۳
- ۱۲-۳- سوابق موجود پایگاه اطلاعاتی گونه مهاجم در دنیا..... ۱۳۴

منابع..... ۱۴۰

پیوست اشکال و نقشه ها..... ۱۴۳

❖ پیشگفتار

اقلیم‌های پیچیده و مختلف، شرایط توپوگرافیک، تشکیلات زمین‌شناسی و مدیریت انسانی منابع طبیعی منجر به پیدایش تنوع بیولوژیک بی‌نظیر و متنوعی در کشور شده است. طوری که در زیست‌بوم‌های ایران، بیش از ۸۰۰۰ گونه گیاهی (معادل با کل گونه‌های گیاهی سراسر قاره اروپا)، حدود ۱۱۴۰ گونه جانوری شامل ۱۹۷ گونه از رده پستانداران (بیش از یک سوم پستانداران ایران را راسته جوندگان با ۶۹ گونه تشکیل می‌دهد)، ۵۳۵ گونه پرنده معادل با کل پرندگان قاره اروپا، ۱۸۰ گونه ماهیان آب‌های داخلی ایران، ۲۲۷ گونه از رده خزندگان و ۲۱ گونه از رده دوزیستان شناسایی شده‌اند. به دلیل گستردگی کشور، تنوع زیست‌بوم‌ها و اجزای تنوع زیستی آن، ایران یکی از مهم‌ترین کشورها برای حفاظت از تنوع زیستی در خاورمیانه و غرب آسیاست. از طرفی بهره‌برداری ناپایدار از منابع زیستی، شامل علی‌الحدیب رسیدن به تنوع زیستی در ایران بوده است. اکوسیستم آبی کشور شامل آبهای داخلی از جمله رودخانه‌ها، برکه‌ها، تالاب و آبهای ساحلی و دریایی کشور می‌باشد. بیش از ۳۴۵۰ رودخانه (شامل رودخانه‌های نمکی) در کشور وجود دارد که ۳۷ رودخانه اصلی در شش حوزه آبریز واقع شده‌اند تنوع زیست‌بوم‌های دریایی و ساحلی در شمال و جنوب کشور، شامل زیستگاه‌های حساس از جمله صخره‌های مرجانی، جلبک‌ها، پهنه‌های گلی و ماسه‌ای، جنگل‌های حرا و جزایر کوچک می‌باشد. از تعداد ۴۲ نوع تالاب تعریف شده، اساس کنوانسیون رامسر، همگی به جز یک مورد (تالاب‌های توندرا)، در ایران وجود دارد که برای اهمیت جهانی می‌باشند. به منظور حفاظت از تنوع زیستی موجود، نمونه‌هایی شاخص از طبیعت و زیستگاه‌های کشور در چهار گروه در قالب پارک‌های ملی، آثار طبیعی ملی، پناهگاه‌های حیات وحش و مناطق حفاظت شده انتخاب و حفاظت می‌شوند.

از تهدیدات مهم تنوع زیستی بویژه در اکوسیستم‌های آبی کشور می‌توان به ورود معرفتی گونه‌های غیربومی و مهاجم اشاره نمود که با ویژگی‌های محیطی و زیستی خاص خود می‌تواند با ورود به محیط جدید اثرات منفی اکولوژیک، اقتصادی و یا بهداشتی ایجاد نمایند. شناخت مفهوم و مدیریت گونه‌های بیگانه مهاجم علمی نوین و نوپاست و اصطلاحات آن همچنان در حال تکامل و تغییر است. تعریف گونه بیگانه با گونه مهاجم، در داشتن توانایی اثرات زیانبار به محیط می‌تواند با هم متفاوت باشد. از ۱۴ گونه‌ای که طبق لیست منتشره گونه‌های غیربومی و مضر تالاب‌های ایران، مهاجم شناخته شده و یا قابلیت آن را دارا می‌باشند، ۸ گونه جزو ۱۰۰ گونه مهاجم لیست جهانی بدترین‌های گونه‌های مهاجم می‌باشند. از طرفی ۱۵ درصد مهره‌داران آبرزی، غیربومی محسوب می‌شوند. اثرات گسترده‌ی گونه‌های مهاجم که اکثر غیرقابل برگشت بوده و قابل پیش‌بینی هم نمی‌باشد، قادر است بر روی اکثر برنامه‌های حفاظتی دریایی اثر بگذارد. بنابراین لازم است تا بعنوان بخشی از این برنامه‌ها در نظر گرفته شوند. نقش گونه‌های مهاجم در تغییرات ساختاری زیستگاه، ارزش برنامه‌های حفاظتی

زیستگاه ها را در معرض خطر قرار می دهد. در یک رویکرد منظم و سیستمیک، لازم است تا قبل از اجرای مدیریت تک موضوعی، تنوع زیستی و میزان تهدیدات محیط زیست دریایی که قابل مدیریت هستند، شناسایی شوند. در سطح عمومی، مدیریت گونه های مهاجم شامل پنج استراتژی اولیه؛ پیشگیری، تشخیص زود هنگام و پایش، واکنش سریع و ریشه کنی و در نهایت کنترل و مدیریت بلند مدت و آموزش و توسعه می باشد. بنابراین لزوم اجرای مدیریت یکپارچه و منسجم گونه های غریبومی مهاجم در سطح ملی، منطقه و تقویت همکاری های بین المللی مورد تاکید قرار می گیرد تا با اولویت بخشی به مقوله پیشگیری و صحه گذاری به این واقعیت که "پیشگیری بهتر از درمان می باشد" بتوان هزینه های کنترل و مدیریت گونه های مهاجم را کاهش داد. کتاب حاضر با توجه به عدم اطلاعات کافی در خصوص مدیریت زیست محیطی گونه های مهاجم در کشور تهیه تا بتواند هر چند اندک، کمک موثری را در معرفی چارچوب کلی مطالعات مرتبط را به محققین و کارشناسان محیط زیست ارائه نماید.

دکتر جلیل ؛ دام نیروزی بیس پژوهشگرده محیط زیست و توسعه پایدار